

همایش علمی-پژوهشی مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش، بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان ارشاد اسلامی، سازمان شهرداری (استان کرمانشاه) مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (استان تهران) و ...))

سردبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نمایه مقالات در ۸ پایگاه ملی و بین المللی)

تاریخ برگزاری همایش: ۱۱ اسفند ۱۴۰۱ شماره مقاله: ۱۲/۶۵۴۰ رده بندی کنگره: ب ۲۲/۵۹۶

چگونه توانستیم مشکل خواندن دانش آموزم (محمد) را

بهبود ببخشیم؟

نرگس آقائی

کارشناس آموزش ابتدایی

چکیده

اقدام پژوهی حاضر با عنوان « چگونه توانستیم مشکل خواندن محمد را بهبود ببخشیم؟»، با هدف رفع مشکلات خواندن دانش آموز پایه سوم ابتدایی است. اینجانب برای رفع این مشکل از روش اقدام پژوهی استفاده کردم و از ابزار مشاهده و مصاحبه بهره گرفتم. جهت ارائه راه حل هایی برای رفع این مشکل، به منابع معتبر از جمله کتب تخصصی و افراد متخصص در این زمینه مراجعه کردم و راه حل هایی از جمله استفاده از تمرین های واج شناسی و بازی ها و فعالیت های مختلف کلمه سازی استفاده کردم و به مدت تقریباً ۵ هفته آنها را در فضای حضوری و مجازی اجرا کردم و پس از آن شاهد نتیجه آن بودم. طبق یافته های پژوهش حاضر، خواندن یکی از عوامل بسیار مهم و تأثیر گذار در تمام مراحل زندگی می باشد. مهم ترین مهارت پس از صحبت کردن، برای کودکانی که وارد مدرسه می شوند، مهارت خواندن است. خواندن نوعی مهارت ابزاری به شمار می رود؛ به این معنی که کودک از آن برای یادگیری سایر کارها و فراگیری مهارت های بیشتر استفاده می کند. از آنجایی که مهارت خواندن به عنوان یک مهارت ابزاری و محوری برای یادگیری سایر دروس مانند ریاضیات، علوم، تاریخ، جغرافیا، و... به حساب می آید هر نوع مشکل یا اختلال در خواندن، کودک را از موفقیت در سایر دروس باز می دارد. این مسئله نه تنها در دوران کودکی بلکه در طول زندگی فرد او را با محدودیت ها و مشکلاتی مواجه می سازد. بنابراین نیاز هست که معلمان و والدین دانش آموز، نظارت به موقع و کافی روی این مسئله داشته باشند تا با مشاهده مشکل خواندن فرزند یا دانش آموز خود، بلافاصله اقدام به رفع این مشکل کنند.

واژگان کلیدی: مهارت خواندن، مشاهده، مصاحبه، اختلال یادگیری

بخش اول کلیات:

بند اول: مقدمه

اقرأ باسم ربك الذی خلق: بخوان به نام پروردگاری که تو را خلق کرده است سوره علق آیه (۱)؛ خواندن نقش بسیار مؤثری در کسب مهارت و پیشرفت تحصیلی و زندگی هر فرد دارد. کودکانی که با اختلال خواندن مواجه هستند، احتمال زیاد در بسیاری از حیطه های تحصیلی نیز مشکل دارند. اختلال خواندن که معمولاً با ورود کودکان به مدرسه به تدریج مشاهده می شود، روند یادگیری و مراحل پیشرفت کودک را کندتر می کند. کودک به دونده ای می ماند که نمی تواند همپای سایر شرکت کنندگان بدود و سال به سال از رقبای خود عقب می ماند. این کودکان به مرور از کلاس سوم دبستان، از سایر همکلاسی های خود در موضوعات درسی دیگر عقب می مانند و در سال های بعد، به دلیل افزایش دروس و منابع اطلاعاتی، فاصله زیادی با سایر همکلاسی های خود می گیرند. این مسئله باعث می شود که اعتماد به نفس خود را برای پیشرفت به کلی از دست بدهند و بر این باور می رسند که کوله باری از ناتوانی را به دوش می کشند و هرگز نمی توانند آن را زمین بگذارند. این مسئله و عقب ماندگی تحصیلی نسبت به سایر همسالان از نظر دانش و کسب اطلاعات، کل زندگی کودک و حتی آینده ی او را تحت تأثیر قرار می دهد. برای مثال آنهایی که بیشتر مطالعه می کنند، اطلاعات بیشتری هم کسب می کنند، در آینده هم قادر به یادگیری بیشتر، کسب اطلاعات بیشتر و پیشرفت بیشتری خواهند بود. این نکته به اثر ماتیو (Mathew effect) اشاره دارد که به طور خلاصه به این معنا است. «کسی که بیشتر می داند، بیشتر می تواند» یا «توانا بود هر که دانا بود». به همین دلیل افرادی که در کودکی دارای مشکل خواندن و برخی از اختلال های یادگیری هستند، چنانچه مشکل آنها تحت درمان قرار نگیرد با اینکه در بزرگسالی می توانند در کار و زندگی موفق باشند، اما مشکلات خواندن و یا سایر اختلالات یادگیری آن ها تا بزرگسالی نیز ادامه پیدا می کند. کودکانی که در فراگیری مهارت خواندن مشکل دارند، معمولاً نسبت به شایستگی خود دیدی منفی پیدا می کنند و به تدریج نسبت به مسائل تحصیلی بی علاقه میشوند. این مسئله باعث می شود تا در اواسط دوره ابتدایی و پس از کلاس های سوم و چهارم نسبت به امور تحصیلی، یادگیری دروس و کسب دانش بی علاقه شوند تا جایی که می تواند منجر به ترک تحصیل گردد. اختلال در خواندن در مقطع ابتدایی یکی از دغدغه هایی است که وزارت آموزش و پرورش، مدارس، کلیه معلمان و مربیان امر تعلیم و تربیت با آن دست و پنجه نرم می کنند و سالانه دولت هزینه های زیادی به جهت تکرار پایه برای این دانش آموزان متحمل می شوند. در طی گذراندن دو ترم کارورزی در دوران دانشگاه، متوجه شدم که یکی از دانش آموزان مدرسه ی دبستان پسرانه ی

سهیل شهرستان سنقر که واحد کارورزی ام را در آن می گذرانم، دچار مشکل خواندن است. این دانش آموز، محصل پایه ی سوم آموزشگاه بود اما طبق گفته ی معلم و مدیر مدرسه، در خواندن و یادگیری الفبا با مشکل مواجه شده بود و بدون اینکه مشکلیش برطرف شود، به پایه های تحصیلی بالا، فرستاده شده بود.

لذا اهمیت و ضرورت موضوع، مرا به تحقیق و تفحص در این موضوع وا داشت و در پی آن برآمدم که چگونه می توان مشکل خواندن محمد را برطرف نمود؟

بند دوم: بیان مسئله

دانش آموزی که من به صورت تقریباً نیمه خصوصی کارورزی دوره دانشگاهم را با او گذراندم، عضو یکی از کلاس های پایه سوم مدرسه بود که توسط مدیر ایشان به من معرفی شده بود.

یکشنبه ی یکی از روزهای بهمن ماه سال ۹۹، خانم مرادی خواه، مدیر دبستان پسرانه ی سهیل با من تماس گرفتند و درباره ی چند دانش آموز که مشکلات تحصیلی داشتند صحبت کردند. ایشان از من خواستند که اگر می توانم با یکی از دانش آموزان به صورت خصوصی کار کنم.

من از خانم مرادی خواه، پایه تحصیلی هر یک از دانش آموزان و نیز مشکل تحصیلی آن ها را سوال کردم و خواستم راجع به شرایطشان اطلاعاتی در اختیارم قرار دهند. ایشان هم باطمینان، تمامی اطلاعات را در اختیار من قرار دادند. از بین دانش آموزان معرفی شده، من دانش آموزی به نام محمد را انتخاب کردم. محمد دانش آموز پایه سوم بود که در خواندن مشکل داشت. خانواده ی او از لحاظ سطح مالی و اجتماعی ضعیف بودند و به همین دلیل نتوانسته بودند کار زیادی برای محمد انجام دهند. قرار بر این شد که من دو روز در هفته به صورت حضوری به مدرسه بروم و هر روز به مدت ۱ ساعت و نیم با محمد کار کنم.

یکشنبه ی اول که به مدرسه رفتم، با راهنمایی خانم مرادی خواه، وارد کلاسی شدم که محمد در آن حضور داشت. مادر محمد نیز همراه او به مدرسه آمده بود.

ابتدا با مادرش صحبت کردم. در همان لحظه ی اول متوجه نگرانی مادر محمد از وضعیت تحصیلی او شدم. او دائم خواهش می کرد که بتوانیم محمد را به تحصیل برگردانیم. از او چند سوال پرسیدم تا هم از وضعیت محمد در منزل و خانواده اش مطلع شوم و هم از وضعیت تحصیلی محمد از دید خانواده اش

اطلاعات به دست بیاورم. از مادرش پرسیدم که آیا کسی در خانواده سواد دارد که بتواند در درس ها به محمد کمک کند؟ ایشان گفتند که خودشان تا کلاس پنجم سواد دارند و برادر بزرگتر محمد هم دیپلم دارد. بعد، از مادر محمد سوال کردم که وضعیت نمره های درس های دیگر محمد چگونه است؟ طبق حدس و انتظاری که داشتم، به دلیل مشکل در خواندن، وضعیت درس های دیگر محمد چطور است؟ طبق جالب نبود. در آخر هم از ایشان سوال کردم که آیا تا به حال به مرکز اختلال یادگیری برای مشکل محمد مراجعه کردند؟ مادر محمد گفت که برای مدت کوتاهی محمد را به این مرکز بردند اما تاثیری نداشته. کتابی که مرکز اختلالات یادگیری با محمد کار می کرد را هم از کیف محمد بیرون آورد و به من نشان داد.

بعد از اینکه مادر محمد رفت، با محمد احوال پرسیدم و برای شروع کار و به نوعی ارزشیابی آغازین یا شاید بتوان گفت، تشخیصی، از محمد خواستم حروف الفبا را برای من به ترتیب نام ببرد. اما محمد گفت که حفظ نیست و نمی تواند. او کاغذی را در آورد که روی آن حروف الفبا به ترتیب نوشته شده بود. از او خواستم که از روی همان کاغذ بخواند. محمد شروع به خواندن کرد. اما نمی توانست روان بخواند و روی خیلی از حروف مکث می کرد و با تلعن آن ها را می خواند. بعد از آن، چند ترکیب ساده ی یک بخشی (صامت + یک مصوت کوتاه یا بلند) را به او گفتم و چندتایی هم برای او نوشتم تا آن ها را برایم بگوید و بخواند. متأسفانه در این مرحله مکث ها و بعضاً اشتباهات محمد بیشتر شد و نمی توانست به خوبی از پس ترکیبات و رمز گشایی آن ها بر بیاید. در مرحله ی بعدی از ارزشیابی، چند کلمه ساده و یک بخشی یا دو بخشی به محمد می دادم و از او می خواستم که تعداد هجای آنها را مشخص کند، بیشتر کلمات یک بخشی را درست می گفت اما وقتی به کلمات دو بخشی یا هجای بیشتر می رسید به مشکل می خورد و اشکالاتش زیاد می شد. در مرحله ی آخر و برای اینکه مشکل محمد به خوبی برایم روشن شود، از او عملیات صدا کشی کلمات را خواستم که طبیعتاً به دنبال مشکل در بخش و هجا کردن، در این مرحله هم با مشکل مواجه بود.

نتیجه ی ارزشیابی و برخورد روز اولم با محمد این بود که او در عملیات ترکیب و رمزگشایی و روانخوانی مشکل دارد. به عنوان شروع تمرین و فعالیت‌مان از محمد خواستم که برای جلسه ی بعد، حروف الفبا را به ترتیب مرور و سعی کند صدا و اسم هر کدام را به ترتیب به خاطر بسپارد.

برای جلسه ی آینده من با دایی ام که تقریباً ۲۰ سال سابقه ی تدریس در دوره ی ابتدایی و به خصوص درس فارسی پایه اول داشتند صحبت کردم. وضعیت محمد را برای دایی ام توضیح دادم تا از او نیز مشورت بخواهم. ایشان با توجه به توضیحاتی که که من از وضعیت محمد دادم، گفتند که به احتمال

حروف و صداها را جداگانه تشخیص بدهد؛ اما در ترکیب آن ها موفق نبود. به عنوان مثال اولین کلمه از حدیث امام رضا(ع)، کلمه «دوست» را انتخاب کردم و به او گفتم زیر هر حرف که دست می گذرام، فقط آن را بخواند و به ترتیب زیر حروف دست گذاشتم. ابتدا حرف «د» که آن را درست گفت. بعد از آن حرف «و» که در این حرف کمی مکث کرد و برای اولین بار به جای مصوت بلند، آن را به صورت صامت «واو» خواند اما با راهنمایی و تذکر آن را اصلاح کرد. بعد زیر حرف «س» که قبلا از او خواسته بودم دست گذاشتم و او درست آن را خواند. و در آخر صدای «ت» را که باز هم درست خواند. بعد از اینکه تمام صداها را کلمه «دوست» را درست خواند، از او خواستم که حالا این صداها را پشت سر هم ترکیب کند و با هم به صورت وصل بخواند، اما متأسفانه محمد نمی توانست و هرچقدر او را راهنمایی می کردم بازهم مشکل داشت.

طبق برنامه ریزی ای که جلسه ی قبل برای این جلسه کرده بودیم، سراغ جدول ترکیب صامت ها و مصوت ها رفتیم. برای این جلسه ترکیب صامت «ب» با ۶ مصوت زبان فارسی را به صورت جدول انجام دادیم. جدول به این صورت بود که در ستون عمودی، صامت «ب» و در ستون افقی ۶ مصوت نوشته شد. سپس باید ترکیب آن ها با هم را محمد می گفت و من در جدول روی تخته می نوشتم. به عنوان مثال اولین ترکیب جدول به این صورت بود که می گفتیم: «ب با چی میشه؟» و محمد باید سه بار تکرار می کرد که: «بَ، بَ، بَ» میشه. و برای ادامه ی این تمرین ها همان جدول را برای محمد داخل دفترش رسم کردم و از او خواستم که به عنوان تکلیف، بقیه ی حروف الفبا را هم در جدول به همین صورت، ترکیب هایش را انجام دهد و در فضای مجازی و به صورت فایل صوتی صدای خودش را ضبط کند و برای من بفرستد.

برای بررسی تکلیف های محمد، من ۱ ساعت را مشخص کردم. از ساعت ۹ تا ۱۰ شب روزهای پنج شنبه، جمعه و شنبه. با اینکه قرار بود تکالیف را برایم ارسال کند اما یک تایم مشخصی را انتخاب کردم که در آن تایم هر دو نفرمان آنلاین باشیم که همان زمان به محمد بازخورد بدهم و اگر تکلیفی را نادرست انجام داده بود از او بخواهم که آن را اصلاح کند یا اگر سوالی داشت آن ها را برطرف کنیم. اما متأسفانه بیشتر اوقات محمد تکالیفش را به موقع و درست ارسال نمی کرد و حتی زمان هایی که برای او مشخص کرده بودم و از او می خواستم آنلاین باشد، فراموش می کرد یا بی توجهی می کرد.

این تمرین های ترکیب سازی (بلند خوانی حروف صامت + مصوت) را چند جلسه مدام تکرار کردیم و پس از آن سراغ تمرین بلندخوانی حروف+مصوت ها به صورت دو بخشی رفتیم. به عنوان مثال ترکیب «بابا»، «دارا»، «سارا» و... این ترکیب ها از دو بخش (حرف + مصوت آ / حرف + مصوت آ) تشکیل

شده بودند. لزوماً نیازی نبود که این ترکیب‌ها معنی داشته باشند و هدف فقط عملیات ترکیب کردن و تقویت ترکیب خوانی دو بخشی بود. در تمرین‌های بعدی همین ترکیب‌ها را به صورت تصادفی به محمد نشان می‌دادیم و می‌خواستیم آن‌ها را بخوانند و به تدریج سرعت را زیاد می‌کردیم تا سرعت خواندن محمد افزایش پیدا کند. این ترکیبات دو بخشی را مانند ترکیبات یک بخشی برای تمام مصوت‌ها انجام دادیم؛ حتی به مرور این ترکیب‌ها به این صورت انجام شد که مصوت‌های مختلفی در هر بخش مورد استفاده قرار گرفت. مانند: «بانو» که به صورت (صامت + مصوت آ / صامت + مصوت او)

برای جلسات بعد تصمیم گرفتیم که از تمرین‌ها و بازی‌های واج‌شناسی استفاده کنیم. یکی از بازی‌هایی که با هم انجام دادیم بازی «اسمش چیه؟» بود. برای انجام این بازی، تعدادی کاغذ سفید رنگ در ابعاد ۱۰ در ۱۰ سانتی متر تهیه کردم و روی آن با ماژیک به صورت درشت حروف فارسی را نوشتم. کارت‌ها را در اختیار محمد قرار دادم و از او خواستم که در منزل به اشیاء و وسایل داخل خانه نگاه کند و با توجه به اسم هر وسیله، کارتی را که حرف نوشته شده روی آن مربوط به صدای اول آن وسیله است، در کنار آن وسیله قرار دهد و از آن‌ها برای من عکس بگیرد و آن‌ها را برای من ارسال کند. مثلاً حرف «م» را روی میز قرار دهد یا حرف «ف» را روی فرش قرار دهد. محمد تقریباً این کار را به خوبی انجام داد و عکس‌ها را برای من ارسال کرد.

بعد از چند جلسه که به صورت حضوری و مجازی با محمد کار کردیم، به دلیل وضعیت اضطراری همه گیری بیماری کرونا، ما به ناچار تدریس را فقط به صورت مجازی ادامه دادیم.

از بازی‌هایی که در زمینه واج‌شناسی به صورت مجازی انجام دادیم، بازی «جستجو در بین کلمات» بود. در این بازی، من تصویر یک صفحه از کلمات ساده را برای محمد فرستادم. چند صدا را برایش مشخص کردم و از او خواستم که دور کلماتی که آن صداها را دارد، با قلم گوشه‌ای خط بکشد و بگوید که در هر کلمه آن صدا در اول، وسط یا آخر کلمه قرار گرفته است. این تمرین را در زمان حضوری و با استفاده از یک صفحه از روزنامه نیز انجام داده بودیم.

بعد از اینکه متوجه شدم محمد در تمرین‌های واج‌شناسی و ترکیب واج‌ها و رمزگشایی آن‌ها کمی پیشرفت کرده است به سراغ تمرین‌های کلمه‌خوانی رفتیم. اولین تمرین کلمه‌خوانی، تمرینی با عنوان «کارت خوانی» بود. تعداد ۱۰ تصویر فلش کارت از کلمات یک بخشی را انتخاب کردم. یکی از تصویر فلش کارت‌ها را که روی آن کلمه «شام» نوشته شده بود برای محمد فرستادم و از او خواستم آن کلمه را بخواند و پس از آن تصویر فلش کارت‌های بعدی را برای او ارسال کردم. این تمرین را چندبار انجام

دادم تا زمانی که مطمئن شدم محمد همه ی ۱۰ کلمه ی یک بخشی را به درستی و با سرعت مناسب می خواند. پس از انجام این تکلیف به دفعات، این تمرین را برای کلمات دو بخشی انجام دادیم. بعد از انجام این تمرین ها و تسلط نسبی محمد در خواندن کلمات یک بخشی و دو بخشی، تمرین های دیگری برای کلمه خوانی و درست خوانی کلمات انجام دادیم. یکی از آن تمرین ها، تمرین «تشخیص کلمات مشابه و حروف مشابه» بود. در این تمرین یک کلمه را برای محمد میفرستادم و ابتدا از او می خواستم که آن کلمه را با صدای بلند بخواند و صدای خودش را هنگام خواندن ضبط کند و برای من بفرستد. سپس از قابلیت نظر سنجی اپلیکیشن شاد استفاده می کردم و ۶ یا ۷ کلمه به عنوان گزینه های نظرسنجی تنظیم میکردم. کلماتی که به عنوان گزینه های نظرسنجی انتخاب می کردم، کلماتی بود که مشابه کلمه ای بود که محمد آن را با صدای بلند برای من خوانده بود. سپس از محمد می خواستم که بین گزینه های نظرسنجی، همان کلمه ای را که با صدای بلند خوانده انتخاب کند. از محمد می خواستم که این کار را با دقت انجام دهد زیرا نظرسنجی را به صورت آزمون تنظیم کرده بودم و اگر محمد نادرست جواب میداد، مشخص میشد و نمی توانست گزینه ی انتخابی اش را تغییر دهد.

یکی دیگر از تمرین های که برای کلمه خوانی انجام دادیم، تمرین «تشخیص جزئیات کلمات» بود. به این صورت که تصویر جدول هایی از کلمات را برای محمد میفرستادم. هر جدول شامل ۱۶ کلمه سه حرفی بود. بعضی از کلمات در این جدول به این صورت بود که در حرف اول، دوم یا سوم با بقیه کلمات متفاوت بود. به عنوان مثال یکی از این جدول ها شامل ۳ کلمه متفاوت از بین ۱۶ کلمه بود. کلمات اینها بودند: «سوب، شوت، سرت» بود و بقیه ی کلمه ها همگی «سوت» بودند. محمد باید سه کلمه ی متفاوت گفته شده را پیدا می کرد و می گفت که کدام حرف آن ها تغییر کرده است. سپس او باید کلمه را خودش اصلاح می کرد و درست آن را می خواند. طی این تمرین ها و یک سری تمرین و بازی های دیگر که با محمد انجام دادیم، وضعیت محمد تقریباً در فرایند کلمه خوانی کمی بهبود پیدا کرد.

بخش دوم: گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

در پژوهش های مختلف و از جمله اقدام پژوهی برای جمع آوری اطلاعات از روش های مختلفی استفاده می شود. روش هایی مثل: مشاهده، مصاحبه، استفاده از اسناد و مدارک موجود و همچنین آزمون ها و پرسشنامه های استاندارد شده ای که در زمینه پژوهش مورد نظر وجود دارند. در پژوهش حاضر روش های جمع آوری اطلاعات شامل موارد زیر هستند:

۱. مشاهده (رفتار دانش آموز)

۲. مصاحبه (با مدیر و معلم دانش آموز و والدین او)

۳. مطالعه‌ی کتاب‌های گوناگون شامل اسناد، مدارک و متون موجود در زمینه اختلالات و مشکل خواندن و روانخوانی دانش آموزان

بند اول: مشاهده

مشاهده یکی از روش‌های موثر و کارآمد در فرایند جمع‌آوری اطلاعات در پژوهش و تحقیقات است. اطلاعاتی که محقق از طریق روش مشاهده بدست می‌آورد، کمتر می‌توان از روش‌های دیگر بدست آورد؛ زیرا مشاهده به محقق اجازه می‌دهد که مستقیماً پدیده مورد مطالعه را ببیند و واقعیت را به صورت مستقیم یا بی‌واسطه درک کند.

مشاهده علمی در پژوهش تنها دیدن یا دریافت اطلاعات از طریق حس بینایی نیست. مشاهده، دریافت مستقیم اطلاعات از محیط توسط حواس پنج‌گانه است. مشاهده یک روش مستقیم و مطمئن برای جمع‌آوری اطلاعات دست‌اول می‌باشد که اعتبار بیشتری برای پژوهش فراهم می‌کند. (کریمی، ۱۳۹۵).

در این مدت که با محمد مشغول انجام فعالیت برای بهبود خواندن او بودم، روزهایی را به صورت حضوری در کلاس کار می‌کردیم و من به صورت مستقیم او را زیر نظر داشتم. هنگامی که به محمد تکلیفی را میدادم با دقت به عملکرد او در انجام تکالیف نگاه می‌کردم. طبق توضیحاتی که قبلاً گفته شد، در برخورد اول و جلسات ابتدایی، هر چیزی از محمد می‌خواستم می‌گفت نمی‌توانم. در صورتی که حتی توجه نکرده بود که چیزی از او خواسته شده. در هفته‌ی اول محمد فقط می‌توانست حروف فارسی را جدا از هم، بدون آنکه بتواند آنها را ترکیب کند و یا به درستی در جمله تشخیص دهد، با کمی مکث و گاهی با چند اشتباه بخواند. به مرور و با انجام تکلیف‌هایی که گفته شد، مشاهده کردم که در هفته‌ی دوم، محمد می‌تواند با تشویق و ترغیب عملکرد بهتری داشته باشد و حروف را به درستی بخواند و بعد از آن هم می‌توانست حروف را به صورت تکی در کلمات و جملات مشخص کند و زیر آنها خط بکشد. در هفته‌ی سوم که تمرین‌های واج‌شناسی را انجام می‌دادیم، سراغ ترکیبات یک بخشی (صامت+مصوت) رفتیم. در ابتدا مشاهده کردم که گاهی محمد اشتباه می‌کند و مصوت را اول می‌خواند، مثلاً به جای اینکه بگوید ب+ می شود ب، می‌گفت می شود آب. اما هنگامی که به او تذکر میدادم آن را اصلاح می‌کرد. متوجه شدم که گاهی اشتباهاتش به دلیل عدم توجه و بی‌دقتی است. به مرور و با کشیدن جدول و بررسی تکالیفی که در فضای مجازی و به صورت فایل صوتی برای من ارسال می‌کرد، متوجه پیشرفت او در این مرحله شدم. گاهی وقت‌ها متوجه میشدم که وقتی دارم با محمد

صحبت می کنم حواش به ساعت کلاس است و دائم اطراف را نگاه می کند. چندین بار پیش آمده بود که ساعت را از من می پرسید و منتظر اتمام کلاس بود اما من سعی می کردم با تغییر روند درس، حواس او را به درس برگردانم. با مشاهده ی پیشرفت محمد در ترکیبات یک بخشی، به سراغ ترکیبات دو بخشی رفتیم. اینبار کار از دفعه ی پیش برای محمد سخت تر شده بود و گاهی که اشتباهاتش زیاد می شد، خسته و کلافه میشد. اما با دادن تمرین های متنوع، در این مرحله هم توانست بعد از تکرار و تمرین فراوان، موفق شود تا ما بتوانیم برای هفته ی چهارم و بعد از آن، به سراغ تمرینات کلمه خوانی و درست خوانی کلمات برویم. گاهی محمد وسط درس شروع می کرد به صحبت کردن درباره ی مسائل غیر درسی و شاید بتوان گفت مسائلی که به آن ها علاقه داشت و تمام ذهن و فکر او آنها بود و اگر موضوع صحبت راجع به آنها بود با دقت گوش میداد ولی گاهی به درس خیلی بی علاقه و بی دقت گوش میداد. من هم برای اینکه کمی به او استراحت بدهم، اجازه میدادم صحبت کند. بیشتر صحبت های محمد درباره ی بازی های فضای مجازی و کارتون و انیمیشن و فیلم بود. از لابه لای صحبت او متوجه می شدم که بیشتر این بازی ها و فیلم ها محتوای خشونت آمیز دارد و مناسب سن او نیست و متأسفانه متوجه می شدم که فضای داخل خانواده بیشترین تاثیر را در این باره داشته و برادرش به جای اینکه در درس ها به او کمک کند به او فیلم و بازی می داده و مادر و پدر او هم چون از سطح پایین اجتماعی هستند، نظارت و کنترلی در باب این مسئله روی محمد ندارند.

در ادامه برای شروع فعالیت کلمه خوانی از تمرین کارت خوانی استفاده کردیم، محمد عملکرد به نسبت خوبی داشت؛ زیرا این تمرین مثل یک بازی بود برای محمد. در این تمرین روی ۱۰ کارت اسامی ای از وسایل ساده ی منزل مانند میز، نوشته شده بود که محمد باید کارت مربوط به هر وسیله را در منزل کنار آن قرار می داد و از آن برای من عکس میفرستاد. در تمرین بعدی که به نام « تشخیص کلمات مشابه با حروف مشابه» بود، محمد کمی اوایلش مشکل داشت. این تمرین را در فضای مجازی و در قالب نظرسنجی و آزمون برای او میفرستادم. به دلیل تشابه کلمات و حروف آنها، محمد ابتدا اشتباه زیادی داشت. اما وقتی از او می خواستم که با دقت کلمات را با صدای بلند بخواند و صدای خودش را برای من بفرستند، او متوجه اشتباه خودش می شد و برای دفعات دیگر آن اشتباه را تکرار نمی کرد.

بند دوم: مصاحبه

مصاحبه عبارت است از دریافت شفاهی و رو در روی اطلاعات از آزمودنی ها. (کریمی، ۱۳۹۵)

برای انجام این کار، با مدیر، معلم و والدین و خود دانش آموز، مصاحبه انجام شد و نظرات به این صورت ثبت گردید:

- در ابتدا خود محمد دائم می گفت: من نمی توانم بدون اینکه هنوز به این توجه کند که چه چیزی از او خواسته شده، زیرا او به دلیل ناتوانی در خواندن اعتماد به نفس کافی را نداشت.

- او می گفت، من می خواهم بازی کنم، دوست ندارم درس بخوانم.

- مادر محمد می گفت او دائم بازیگوشی می کند.

- مادرش: هر چه به او می گویم حرفم را گوش نمی کند.

- مادرش: می ترسیم محمد نتواند درسش را ادامه بدهد.

- معلم محمد می گفت: که خیلی سعی کرده به او کمک کند اما چون محمد چیزی از کلاس اول و دوم یاد نگرفته بوده و به پایه سوم آمده بود، باید معلم دو پایه‌ی دیگر را هم به یاد میداد؛ اما چون دانش آموزان زیاد دیگری داشت، به این کار نمی رسید.

- مدیر محمد می گفت: خانواده محمد، وقتی نمی تواند بخواند و تکلیفش را انجام دهد او را می زنند.

- مدیر: برادر بزرگترش به او کمک نمی کند.

- مدیر: نمرات درس های دیگرش هم خوب نیست و فقط به اصرار اداره ی آموزش و پرورش مجبور شدند او را به پایه بالاتر بفرستند.

بند سوم: استفاده از اسناد و مدارک موجود (کتب مرتبط)

بعد از اینکه پیشنهاد کار کردن با محمد را پذیرفتم، به دلیل اینکه به نوعی اولین تجربه‌ی مستقیم من در تدریس بود و این تجربه قرار بود با دانش آموزی شروع شود که مشکل تحصیلی داشت و برای معلمی که اولین تجربه ی خود را می گذراند، مورد سختی به حساب می آمد، تصمیم گرفتم که اطلاعاتی در زمینه ی چگونگی تدریس الفبا و به خصوص اطلاعاتی در زمینه‌ی کودکانی که با مشکل خواندن مواجه هستند به دست بیاورم. برای جمع آوری اطلاعات، اولین منبعی که به ذهنم رسید، کتاب «ناتوانی های یادگیری دکتر محسن شکوهی یکتا بود». کتاب بسیار مناسب و مفیدی در این زمینه بود. برای خواندن

منابع دیگر، به مقالات مرتبط و معتبر در پایگاه های علمی که مراجعه کردم. علاوه بر آن، یکی از اصلی ترین منبع هایی که در این زمینه برای مطالعه پیدا کردم، کتب «درمان اختلال خواندن با بازی» به نوشته ی جناب آقای داریوش صادقی بود که در دو جلد منتشر شده. آقای صادقی کتاب های بسیاری در زمینه کودکان ابتدایی و انواع مشکلات آن ها چاپ کرده اند که بسیاری از معلمان ابتدایی ما ایشان را با کتاب های معروف «سلام کلاس اولی ها» می شناسند.

به دلیل اینکه دسترسی به فروشگاه به صورت حضوری نداشتم، از طریق اپلیکیشن کتابخوان و با قیمتی مناسب دو جلد کتاب ایشان درباره مشکل خواندن را تهیه کردم. به طور خلاصه اگر بخواهم تعریفی از کتاب بگویم، جلد اول کتاب، شامل ۹۹ صفحه است. بیشتر محتوای این دو کتاب شامل راه حل ها، تمرین ها و بازی ها و فعالیت هایی برای مربیان و اولیا جهت رفع مشکل خواندن است؛ و توضیحاتی درباره ی این مشکل و اختلال به صورت خلاصه در چند صفحه ابتدایی جلد اول ذکر شده است. البته در هر کجا که متناسب با بازی و تمرین ها نیاز به توضیحاتی درباره ی ارتباط آن بازی با نوع اختلال است آورده شده تا کمک بیشتری برای درک نوع اختلال خواندن کودک باشد. روند محتوای کتاب به این صورت است که تمرین ها به ترتیب یادگیری حروف الفبا و به مرور خواندن کلمات و جملات و در انتها روانخوانی آورده شده است. جلد دوم کتاب هم مانند جلد اول و به نوعی تمرین های آن در ادامه جلد اول است. این کتاب نه تنها برای دانش آموزانی که دارای مشکلات خواندن هستند مفید است، بلکه برای آموزش خواندن کودکان معمولی نیز بسیار کاربردی است.

بخش سوم: پیشینه پژوهش

بند اول: پیشینه نظری

در پژوهشی با عنوان بررسی اختلال خواندن در دانش آموزان، نوشته ی آمنه امیدی و مهدی عابدی به تعاریفی از اختلال خواندن و همچنین میزان شیوع آن اشاره شده است؛ به اعتقاد فارمو و کلین (۱۹۹۵) نارساخوانی تحولی نوعی اختلال خاص خواندن است که کودکان مبتلا علیرغم داشتن هوشبهر طبیعی و آموزش مناسب و فقدان نارسایی حسی آشکار در زمینه خواندن دچار مشکل هستند (لارسو و همکاران، ۲۰۰۴). اختلال خواندن بر مبنای DSM-IV-IR چنین تعریف شده است: حالتی که در آن پیشرفت خواندن پایین تر از حد مورد انتظار بر حسب سن، آموزش و هوش کودک است. این اختلال به میزان زیادی مانع موفقیت تحصیلی با فعالیت های روزانه مستلزم خواندن می شود. طبق ملاک های - DSM-IV TR در صورت وجود یک اختلال عصبی یا حسی، میزان ناتوانی خواندن بیش از آن حدی

است که معمولاً با اختلالات دیگر دیده میشود. بنابراین، تعاریف فوق از نارساخوانی بر اساس دیدگاه های عصب شناختی، شناختی، زبان شناختی و ادراکی صورت گرفته اند. متخصصان بر اساس دیدگاه نظری خود به تعریف نارساخوانی بر مبنای علائم و سبب شناسی پرداخته اند.

نارساخوانی شایع ترین نوع اختلال یادگیری است که مورد شناسایی قرار گرفته است، به طوریکه ۸۰ درصد کودکان مبتلا به اختلال های یادگیری دارای اختلال خواندن می باشند (لی بون، ۱۹۹۵ و کرک و همکاران، ۱۹۷۵، به نقل از لرشو۱۹۹۷). پاره ای از محققان بر این باورند که میزان شیوع نارساخوانی بستگی به تعریف و ملاک های تشخیصی دارد. (کاوال ونورت، ۱۹۹۵، به نقل از ازمین، ۲۰۰۱). محققان مختلف به دلیل وجود تعاریف و تبیین های متفاوت از نارساخوانی، ارقام متفاوتی را درباره فراوانی این اختلال ارائه داده اند. اغلب محققان رقم ۴ را پذیرفته اند. در آمریکا نیز حدود ۴ درصد از کودکان سنین مدرسه، دچار اختلال خواندن هستند که میزان شیوع آن بین ۲ تا ۸ درصد است (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۳ ترجمه رفیعی ورضاعی، ۱۳۸۲). بر اساس نتایج تحقیقات شکلی (۱۳۸۱)، میزان شیوع اختلال های یادگیری در ایران ۱۱ درصد اعلام شده است که حداقل ۹ درصد آنها مبتلا به نارساخوانی هستند. در مورد رابطه فراوانی نارساخوانی با جنس باید گفت که به رغم وجود این اختلال در هر دو جنس، فراوانی آن در پسران ۳ تا ۴ برابر بیشتر از دختران است. اما از آنجایی که اختلال خواندن در پسران در اغلب مواقع با اختلال های رفتاری همراه است و به مراکز درمانی بیشتر ارجاع داده می شوند در نتیجه، تشخیص اختلال در آنها با فراوانی بیشتری صورت می گیرد. تحقیقات نشان داده اند که اگر از یک روش تشخیصی منظم و ضوابط دقیق استفاده شود، میزان فراوانی اختلال خواندن در پسران و دختران یکسان است. (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۳، ترجمه رفیعی ورضایی، ۱۳۸۲). اختلال یادگیری تقریباً در ۵ تا ۱۰ درصد جمعیت فراوانی دارد. حدود نیمی از اختلال های یادگیری در حوزه های اختلال خواندن طبقه بندی می شوند، در بیشتر موارد شروع اختلال یادگیری در فاصله زمانی پیش از دبستان تا کلاس دوم مشخص می شود. شروع پیش از کلاس اول معمولاً نشانگر نوعی تأخیر رشدی در زبان، تأخیر در یادگیری مفاهیم جدید در خانه، یا تأخیر در عملکرد، در مقایسه با همسالان پیش دبستانی و مهد کودکی است. شروع در اوایل ورود به مدرسه معمولاً به شکل نمره های پایین، یادگیری ضعیف معلوم می شود. در این زمان در بسیاری از موارد مربوط به اختلال خواندن می باشد. تشخیص اختلال یادگیری در سال های قبل از ورود به مدرسه بسیار کار دشواری است. معمولاً مشکلات یادگیری با درمان بهبود می یابند ولی در بسیاری مشکل با شدت کمتر تا بزرگسالی ادامه می یابد. نارساخوانی به صورت ناتوانی و ضعف در خواندن تعریف می شود. این گونه کودکان به دلیل مشکل در فرایندهای اطلاعاتی از جمله ضعف ادراک بینایی و ادراک شنیداری، خواندن را سخت تر یاد می گیرند. این کودکان بعضی مواقع مشکلات

دیگری هم مثل واژگون سازی اعداد، حروف و کلمات روبرو هستند. در تحقیقات جدید راهبردهایی پیشنهاد شده که بر اساس آن می توان به این کودکان کمک کرد تا خواندن را به صورت بهتر یاد بگیرند.

بند دوم: پیشینه پژوهشی

احمد چنایی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان اختلال خواندن در دانش آموزان ابتدایی و درمان آن به این نتیجه رسیدند نارساخوایی (اختلال خواندن) به هر گونه ناتوانی در خواندن اطلاق می شود و از آنجایی که اختلال خواندن، یک معضل برای فرایند یادگیری دانش آموزان محسوب می شود، باید این معضل را با روش های مناسب، از بین برد.

مریم جعفری نیا و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان نقش اختلال خواندن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی پس از تحلیل داده ها به این نتیجه رسیدند که بین اختلال خواندن و معدل کل دانش آموزان همبستگی منفی وجود دارد. یعنی اختلال خواندن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر منفی می گذارد.

زهره زین العابدینی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان چگونه توانستم مشکل خواندن دانش آموزم را برطرف کنم و مهارت خواندن را در وی تقویت کنم ، در پی مشاهدات و بر اساس تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده و به طور خلاصه دلایل اختلال خواندن را به این صورت ذکر می کند: بازیگوشی و حواس پرتی، عدم دقت و تمرکز، اشکال در حافظه دیداری، اشکال در حافظه شنیداری و کمبود انگیزه

بهزاد رسول زاده (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان فراتحلیل متغیرهای مرتبط با عملکرد دانش آموزان دوره ابتدایی در مهارت خواندن، به این نتیجه دست یافت که بین توانایی های عمومی و فرا زبانی، جنسیت، تفکر انتقادی، نگرش دانش آموزان، حافظه کاری، عوامل انگیزشی- اجتماعی، عوامل خانوادگی، روش های آموزش دوجانبه و مشترک راهبردی، آموزش راهبردهای شناختی، روش های فعال تدریس، آموزش چند حسی، برنامه ریزی درسی، آموزش راهبردهای فراشناختی، فعالیت های معلمان و مدیران در مدرسه و ارزشیابی توصیفی با عملکرد دانش آموزان، اثر معنی داری وجود دارد.

بند سوم: ارائه ی راه حل های پیشنهادی

روش ها و رویکردهای درمانی اختلال های یادگیری به دو گروه رویکردهای سنتی و رویکردهای معاصر طبقه بندی می شود. رویکردهای سنتی برای درمان ناتوانی های یادگیری بر روی کانال های حسی (sensory modalities) تاکید دارند و به همین دلیل روش های درمانی آنها به عنوان روش هایی چند حسی (multisensory approaches) نامیده شده اند که بر حواس دیداری، شنیداری، جنبشی و بساوی تمرکز دارند. رویکردهای معاصر در درمان اختلال های یادگیری، از شیوه های سنتی تبعیت نمی کند و بیشتر به دنبال این هستند که با اتخاذ شیوه های نوین، پس از آموزش اصول الفبایی به کودکان، مهارت های روان خوانی و درک مطلب را در آنها تقویت کننده. با توجه به اثربخش بودن هر دو رویکرد، تمرین ها و بازی های متنوعی از آن ها جمع آوری گردیده است.

• روش کار با دانش آموزان

در ابتدا لازم است بدانیم که کودکان دارای اختلال خواندن، اگر تحت درمان و مداخله مستمر و منظم قرار نگیرند از حدود کلاس سوم به بعد در سایر موضوعات درسی نیز از همسالان خود عقب می افتند. یکی از دلایل عقب ماندگی آنها در سایر دروس، ناتوانی آنها از خواندن متن های کتاب درسی مانند ریاضی و علوم است. بنابراین لازم است شیوه های مداخله و درمان برای این کودکان به محض تشخیص به طور منظم و مستمر تا زمان رسیدن به سطح مطلوب ادامه پیدا کند. تحقیقات نشان میدهد که اگر مشکلات خواندن این کودکان مربوط به نقص واج شناسی با مشکل درک مطلب باشد با پرداختن به بازی و تمرین های مناسب بطور مستمر، رفع خواهد شد.

• مرحله اول

گام اول در درمان اختلال خواندن برای این کودکان، ایجاد محیطی امن و صمیمی از سوی والدین یا درمانگران است. این مسئله باعث می شود کودک در حالی که به ضعف خود واقف است، با تکیه به درمانگر یا والدین، به تدریج خود پندارهای مثبت و اعتماد به نفس بیشتری کسب کند و انگیزه ی پیشرفت بیشتری در او شکل گیرد.

● مرحله دوم

از آنجایی که این کودکان نسبت به تشویق و تنبیه بسیار حساس هستند، باید توجه داشت که از تحقیر، توهین و سرزنش آنها پرهیز کنیم. توجه داشته باشیم که این روند درمانی مانند هر بیماری دیگری به زمان احتیاج دارد و توقع نداشته باشیم که خیلی زود به نتیجه ی مطلوب برسیم. روند پیشرفت این کودکان می تواند بسیار کند و خسته کننده باشد اما باید در عین حال توجه داشته باشید، کسی هم که کند حرکت می کند به قله ی موفقیت خواهد رسید. بنابراین کوچک ترین پیشرفت این کودکان به وسیله ی مشوق های کلامی و لمس و ارتباط عاطفی باید تشویق و پاسخ داده شود.

● مرحله سوم

مهم ترین قسمت درمان، تشخیص درست نقاط ضعف کودک هنگام خواندن است. باید دقت کرد که مشکل خواندن او، در حوزه واج شناختی، درک مطلب، مشکلات حسی و ادراکی یا تلفیقی از آن ها است. سپس بر همین اساس، نسبت تمرین هایی را که با کودک در طول روز انجام می دهید کم یا زیاد کنید.

۱) تمرین آشنایی با صدی حروف (واج شناسی): در ابتدا باید مطمئن شوید که کودک تمامی واج ها را به درستی می شناسد و تلفظ می کند.

۲) آشنایی با مصوت ها (واج شناسی): در کنار یادگیری صامت ها، کودک باید با مصوت ها نیز آشنا باشد تا بتواند در مراحل بعدی ترکیب های صامت ها و مصوت ها را انجام دهد.

۳) تمرین بلند خوانی حروف + مصوت ها (یک بخشی): در این تمرین، باید ترکیب یک صامت با یک مصوت انجام شود. در مراحل بعد به ترکیب چند صامت و چند مصوت به صورت دو بخشی و چند بخشی باید پرداخت. می توان برای انجام این تمرین از جدول ترکیب صامت ها و مصوت ها استفاده کرد.

۴) بازی اسمش چیه (تمرین واج شناسی): این بازی برای دانش آموزان کلاس اول که مشکل واج شناسی دارند یا کودکانی که نمی توانند به خوبی صدای هر واج را تشخیص دهند و بخوانند، استفاده می شود.

۵) جستجوی صداها: این بازی نیز برای مشکل واج شناسی و پیدا کردن واج ها استفاده می شود.

۶) جستجو در بین کلمات: این فعالیت می تواند شروعی باشد برای عملیات کلمه خوانی.

۷) تمرین های گام به گام کلمه خوانی: در تمرین های کلمه خوانی از کلمات ساده و با ترکیب سه حرف شروع کنید. پس از اینکه کودک مهارت کافی را در خواندن این کلمات پیدا کرد، می توانید کلمات چهار حرفی را انتخاب کنید و به مرور تعداد حروف را افزایش دهید. توجه داشته باشید که برای کودکان دارای اختلال خواندن موارد زیر را باید رعایت کرد:

- از کلمات ساده با تعداد حروف کم شروع کنید و پس از تسلط کودک به آن ها از کلماتی با تعداد حروف بیشتر استفاده کنید. - در مراحل اولیه فقط کلماتی را استفاده کنید که کودک زیاد شنیده است و احتمالاً در کتاب های درسی اش آمده اند.

- از کلماتی استفاده کنید که در خزانه ی لغات کودک وجود دارد، کلمات روزمره و یا کلمات عمومی در گفتار و کتاب های داستان و درسی می تواند برای شروع خوب باشند.

- در تمرین های مقدماتی بهتر است کلمات را روی فلش کارت های بزرگ ۵A (نصف کاغذ ۴A) با ماژیک بنویسید یا با کامپیوتر آن ها را چاپ کنید.

- حتماً از انگشت گذاری زیر لغات استفاده کنید. و در ابتدا انگشت خود را زیر لغت و در ابتدای آن قرار دهید و صدای حروف را یکی یکی از کودک بپرسید.

پس از تمرین های کافی، کودک مهارت تجزیه ی کلمه به واج های سازنده (جداخوانی حروف) را بدست می آورد و حالا کلمات را به صورت بخش بخش از کودک سوال کنید. بخش کردن، کلمات را به چند قسمت کوچک تقسیم می کند و این مطلب باعث می شود کودک کلمات را راحت تر بخواند. در بخش بندی کلمات حتماً با حرکت دست به کودک نشان دهید که بخش های کلمه شامل کدام حروف است و برای صدا کشی حروف لازم است حروف صامت + مصوت را در یک کلمه بارها با کودک کار کنید.

کودکان دارای اختلال یادگیری، با تمرین های مکرر به صورت روزانه، پرخوانی کلمات پس از مدتی با اتکا به حافظه ی دیداری و افزایش اعتماد به نفس، می توانند بهتر بخوانند. و در تمام مراحل آموزش لازم است به وسیله ی انگشت گذاری، جهت حرکت و ریتم خواندن را به کودک نشان دهید. سپس از کودک بخواهید تمرین انگشت گذاری را خودش هنگام خواندن کلمات انجام دهد. این عمل علاوه بر نکات ذکر شده برای کودکانی که از دقت و توجه کمتری برخوردار هستند، مانع حواسپرتی، کم کردن لغت در متن و آمادگی برای خواندن با ریتم یکسان می شود.

بخش چهارم: اجرای راه حل ها

طبق معرفی راه حل هایی که گفته شد، می توان آن ها را در دو دسته ی کلی واج شناسی و کلمه خوانی جای داد. هر کدام از این دسته ها شامل فعالیت ها، تمرین ها و بازی های زیادی است که در مدتی که من با محمد کار کردم، از این بازی ها و تمرین ها استفاده کردیم. در اولین تمرین (آشنایی با صدای حروف) جدولی از حروف الفبا را تهیه کردم و آن را مقابل محمد قرار دادم و از او خواستم که هر حرف را که به او نشان می دهم صدایش را به من بگوید. برای این تمرین، شناخت صدای درست حروف اولویت دارد. به طور مثال حرف «س» به اسم سین شناخته می شود ولی با صدای «س ساکن» تلفظ می شود. یا حرف «د» به اسم دال خوانده می شود ولی صدای «د ساکن» می دهد. در این تمرین محمد را راهنمایی می کردم که صدای حروف را بگوید و مراقب بودم اگر اسم حروف را می گفت، او را راهنمایی کنم تا به جای آن، صدای حرف را تلفظ کند. بعضی از حروف که صدای آن ها را نمی دانست یا روی آنها مکث زیادی داشت، هر چند روز یکبار با همدیگر تمرین می کردیم. پس از این تمرین، سراغ پله دوم، یعنی آشنایی با مصوت ها رفتیم. ابتدا از محمد خواستم که به مصوت ها نگاه کند و هر کدام را که می شناسد بخواند. در خواندن مصوت ها نسبت به صامت ها مشکل بیشتری داشت. از روی آن ها برای محمد خواندم و از او خواستم آن ها را با هم تکرار کنیم. بعد از یادآوری مصوت ها، تمرین بلندخوانی حروف + مصوت (یک بخشی) را شروع کردیم. برای این تمرین، از جدول ترکیب صامت و مصوت استفاده کردیم. در این جدول، اولین ستون عمودی، صامت های زبان فارسی قرار دارند و اولین ردیف افقی، مصوت های زبان فارسی نوشته شده اند. به همین ترتیب ترکیب هر صامت از ستون عمودی با ردیف افقی، در خانه ی مربوط به آن نوشته میشد. به محمد می گفتم که به من گوش دهد و ترکیب هر کدام را که از او می خواهم، او به صورت شفاهی برای من بگوید و من آن ها را بنویسم. زیرا هدف فعالیت و تمرین های ما، تمرکز بر خواندن بود. به عنوان مثال از محمد می پرسیدم: «م با - چی میشه؟» و محمد در پاسخ سه مرتبه باید تکرار می کرد: «م، م، م» و یا به عنوان مثال برای ترکیب صامت ها با مصوت بلند از او می پرسیدم: «ب با او چی میشه؟» و او سه مرتبه تکرار می کرد: «بو، بو، بو میشه». و به همین ترتیب ترکیب تمام صامت های زبان فارسی را با ۶ مصوت در جدول انجام می دادیم و تکرار می کردیم. بعد از اینکه محمد توانست تقریباً در این تمرین ها موفق عمل کند، همین تمرین ها را به صورت ترکیب های دو بخشی انجام دادیم. این ترکیب ها از دو بخش { حرف + مصوت / حرف + مصوت } تشکیل می شدند. وقتی محمد توانست این ترکیبات را هم تا حدودی درست انجام دهد و بخواند، کم کم تمرین های کلمه خوانی را شروع کردیم. برای ابتدای کار، از تمرین جستجو در بین کلمات استفاده کردیم. برای این تمرین نیاز هست که از متن یک کتاب یا یک روزنامه یا چیزی

شبيه به اين ها استفاده شود. براي اين کار هنگامی که حضوری به مدرسه می رفتیم از محمد خواستیم که برای یکی از جلسات، چند صفحه روزنامه از منزل با خود به مدرسه بیاورد. از او خواستیم کلماتی را که به او می گویم از بین صفحات روزنامه پیدا کند و دور آن ها خط بکشد. این تمرین را هم با روزنامه و به صورت حضوری انجام دادیم، و هم به صورت مجازی و به عنوان تکلیف. من تصویری از صفحاتی که کلمات ساده و یک بخشی یا دو بخشی در آنها نوشته شده بود و این کلمات مناسب آموزش کودکان بود(کلمات پر کاربرد، روزمره و کلماتی که در درس به دفعات به آنها اشاره می شود) را برای محمد میفرستادم و به او چند کلمه می گفتم تا از بین آن کلمات آنها را پیدا کند و با قلم گوسی دور آنها خط بکشد و برای من ارسال کند. وقتی این تمرینات را به عنوان شروع کلمه خوانی انجام دادیم و پس از تکرار محمد توانست آن ها را به درستی انجام دهد، وارد تمرینات گام به گام کلمه خوانی شدیم. یکی از تمریناتی که برای کلمه خوانی انجام دادیم، تمرین کارت خوانی بود. برای این فعالیت، ۱۰ عدد تصویر فلش کارت از کلمات یک بخشی را انتخاب کردم. یکی از فلش کارت ها را روبروی محمد قرار دادم و از او خواستیم که آن را بخواند. سپس فلش کارت های بعدی را هم به همین صورت جلوی او قرار دادم تا این کار را انجام دهد. هدف اصلی این تمرین این بود که محمد هر کلمه را بدون صدا کشی بیش از اندازه ی حروف یا مکث کردن در هنگام خواندن و با ریتم مناسب بخواند. این تمرین را چندبار انجام دادیم تا مطمئن شدم که او همه کلمات را به درستی و با سرعت مناسب می خواند. اگر محمد کلمه ای را پس از چندبار مرور کردن، همواره اشتباه می خواند، آن کلمه را از میان کلمات دیگر جدا می کردم و به عنوان تمرینات مشکل دار مشخص می کردم تا دوباره آن ها را تکرار کند. پس از انجام این تمرین با کلمات یک بخشی، مانند همین تمرین را برای کلمات دوبخشی انجام دادیم. یکی از تمرینات کلمه خوانی که به تمرکز و دقت هم بستگی داشت، تمرین تشخیص کلمات مشابه و حروف مشابه بود. در این تمرین یک کلمه را می خواندم و به صورت فایل صوتی در اختیار محمد قرار میدادم و از او می خواستیم که او نیز آن کلمه را با صدای بلند تکرار کند. بعد از آن با استفاده از امکان ایجاد نظرسنجی در اپلیکیشن شاد، یک آزمون با ۵گزینه برای او طراحی می کردم. گزینه های این آزمون هر کدام یک کلمه بود. کلماتی که همگی مشابه کلمه ی داده شده ی اول بود با کمی تفاوت. به عنوان مثال، کلمه ای که در ابتدا در اختیار محمد قرار می دادم، کلمه ی «سرد» بود. گزینه های آزمون هم شامل این کلمات بود: «درد، مرد، سرما، سبد، سردرد، درس، سرد». سپس از محمد می خواستیم، در بین گزینه ها، صورت نوشتاری کلمه ای است که آن را خواندیم پیدا کند و آن را علامت بزند. اگر او اشتباه گزینه را انتخاب می کرد، همان لحظه آزمون آن را مشخص می کرد و گزینه درست را نشان میداد. به او می گفتم که با دقت این کار را انجام دهد، چون هر بار که درست انجام می دهد برای او یک امتیاز مثبت حساب می شود و سعی کند بیشترین امتیاز را جمع کند.

یکی دیگر از تمرین هایی که ما برای کلمه خوانی انجام می دادیم، تمرین تشخیص جزئیات کلمات (۳ حرفی) بود. در این تمرین ما جدولی از ۱۶ کلمه ۳ حرفی مشابه را داشتیم که در هر جدول حرف اول، دوم یا سوم برخی از کلمات در آن متفاوت بود. من از محمد می خواستم که با دقت به جدول نگاه کند و کلماتی را که با بیشتر کلمات جدول متفاوت اند، پیدا کند و بگوید کدام حرف آن ها متفاوت است. به عنوان مثال یک جدول داشتیم که بیشتر کلمات آن، کلمه ی «سوت» بود و کلماتی که با این کلمه متفاوت بودند این کلمات بودند: «سوب، شوت، سرت» محمد باید این سه کلمه را در جدول پیدا می کرد و می گفت که حرف متفاوت آنها با کلمه « سوت » چیست.

یکی دیگر از تمریناتی که برای کلمه سازی استفاده کردیم، تمرین دقت در حروف سازنده و ترکیب کلمات بود. در این تمرین، ما چیزی شبیه به یک جدول داشتیم که این جدول ۴ خانه داشت، بالای هر جدول در یک کادر، یک کلمه نوشته شده بود. و در هر خانه از جدول حروف نامرتبی نوشته شده بود که شبیه حروف سازنده کلمه ی بالای جدول بود و فقط یک خانه دقیقاً حروف سازنده ی کلمه را داشت. محمد باید تشخیص می داد که حروف کدام خانه، دقیقاً همان حروف سازنده ی کلمه بالای جدول است و آن را پیدا می کرد. و در آخر، تمرینی که شبیه به تمرین پیش بود و برای کلمه سازی تقریباً یک تمرین مستقل به شمار می آمد، تمرین ترکیب حروف بود. در این تمرین، کادری داشتم که حروف به هم ریخته ای داخل آن نوشته شده بود. محمد باید با استفاده از حروف نامرتب داخل کادر، آن ها را ترکیب می کرد، و کلمه های مستقل و معنادار می ساخت. ممکن بود نیازی نباشد از همه ی حروف استفاده کند و فقط با چند حرف بتواند، یک کلمه بسازد. چیزی شبیه به اپلیکیشن بازی آمیرزا، که شاید خیلی از ما بزرگترها هم این بازی را انجام می دادیم.

بخش پنجم: گردآوری اطلاعات بعد از اجرای راه حل ها (شواهد ۲)

پس از اجرای راه حل ها برای ارزیابی تاثیر راه حل ها بر عملکرد دانش آموز نسبت به قبل از اجرای راه حل ها، و جمع آوری اطلاعات در این راستا، از ابزار و راه های گوناگونی مانند: مشاهده، مصاحبه و اسناد به مدارک و اسناد مرتبط استفاده کردم. روش های مورد استفاده برای جمع آوری داده ها عبارت اند از:

۱. مطالعه کتب مختلف شامل اسناد، مدارک و متون موجود در زمینه مشکل خواندن دانش آموزان

۲. مشاهده عملکرد و رفتار دانش آموز

۳. مصاحبه با مدیر و معلم و همچنین والدین دانش آموز

بند اول: استناد به اسناد و مدارک موجود

طبق مطالعه ی کتب مختلف در زمینه ناتوانی خواندن دانش آموزان، اهدافی که پس از یادگیری مهارت خواندن باید به آن دست یافت شامل مواردی است که با توجه به بررسی و مشاهده عملکرد دانش آموز و همچنین مصاحبه با معلم، والدین و مدیر دانش آموز، شاید بتوان گفت به تعدادی از آن ها دست یافتیم. این اهداف عبارت اند از:

۱. توانایی خواندن نمادهای نوشتاری
 ۲. توانایی بلندخوانی و صامت خوانی متن ها متناسب با سن کودک
 ۳. توانایی دریافت اطلاعات معنایی متن های خوانده شده
 ۴. توانایی خواندن متن یا شعر با لحن و آهنگ مناسب
 ۵. توانایی درک نوشته ها (کلمات، جملات و ...) و دریافت پیام اصلی آن ها
 ۶. توانایی دریافت ارتباط بین بخش های مختلف نوشته (کلمات، جملات و...)
 ۷. توانایی بکارگیری کارافزارهای مناسب در خواندن
 ۸. توانایی گسترش دایره دید در خواندن
 ۹. توانایی کسب عادات مطلوب در خواندن
- با توجه به اینکه تا به حال، انجام تمرین برای بهبود عملکرد خواندن محمد را تا مرحله ی کلمه خوانی پیش رفتیم، از بین اهداف گفته شده ی بالا، موارد ۱، ۳، ۵، ۶، ۸، ۹ را می توان نام برد که تا حدودی به آنها رسیدیم.

بند دوم: مشاهده

در طی زمانی که با محمد مشغول انجام تمرین و فعالیت برای بهبود مشکل خواندنش بودیم، ابتدا شاهد این بودم که برای محمد فعالیت ها سخت است، زیرا محمد سال سوم دبستان بود و این یعنی دو سال بدون اینکه در خواندن پیشرفتی کند و تسلط داشته باشد، دروس دیگر را نیز گذرانده بود و این باعث

سردرگمی او شده بود. اما به مرور و با تکرارهای فراوان متوجه شدم که محمد توانسته با درس ارتباط بگیرد و کم کم سعی می کند که خودش در خواندن مستقل عمل کند. شاهد این ماجرا آن جا بود که متوجه شدم، محمد علاوه بر تکالیفی که از او می خواهم و تمرین هایی که برای خواندن به او می دهم، در موقعیت های دیگر هم اگر با کلمه یا جمله ای برخورد می کرد، تمایل داشت که آن را بخواند. به عنوان مثال در مورد قسمت های مختلف تلفن همراه، کنجکاو بود و دوست داشت، نام آن ها را بخواند و بداند که هر کدام مربوط به چه ویژگی ای است.

بند سوم: مصاحبه

پس از مشاهده و ثبت عملکرد دانش آموز، برآن شدم که نظر والدین و معلم و مدیر او را نیز در رابطه با پیشرفت محمد جويا شوم. نظرات والدین و معلم و مدیر محمد به این صورت ثبت گردید:

-والدین: از اینکه می بینیم محمد می تواند کلمه ها را بخواند خیلی خوشحالمیم.

-والدین: از وقتی محمد می تواند بخواند، بیشتر به تکالیفش اهمیت می دهد و کمتر بازیگوشی می کند.

- معلم: انگار محمد به درس علاقمند شده و مانند گذشت به اجبار آن را انجام نمی دهد.

-معلم: وقتی می تواند بخواند، متوجه افزایش اعتماد به نفس او می شوم.

- مدیر: با پیشرفت محمد در خواندن، شاهد بهبود او در درس های دیگری مانند ریاضی، علوم و ... هستیم.

- مدیر: والدین به خاطر پیشرفت محمد، دیگر او را تنبیه بدنی نمی کنند.

بخش ششم: ارزشیابی میزان تاثیر اقدام جدید

بر اساس یافته های به دست آمده از قسمت شواهد ۲ در رابطه با ناتوانی خواندن دانش آموز، به نتایج زیر دست یافتیم:

بند اول: مشاهده

در طی زمانی که با محمد مشغول انجام تمرین و فعالیت برای بهبود مشکل خواندنش بودیم، ابتدا شاهد این بودم که برای محمد فعالیت ها سخت است، زیرا محمد سال سوم دبستان بود و این یعنی دو سال بدون اینکه در خواندن پیشرفتی کند و تسلط داشته باشد، دروس دیگر را نیز گذرانده بود و این باعث سردرگمی او شده بود. اما به مرور و با تکرارهای فراوان متوجه شدم که محمد توانسته با درس ارتباط بگیرد و کم کم سعی می کند که خودش در خواندن مستقل عمل کند. شاهد این ماجرا آن جا بود که متوجه شدم، محمد علاوه بر تکالیفی که از او می خواهم و تمرین هایی که برای خواندن به او می دهم، در موقعیت های دیگر هم اگر با کلمه یا جمله ای برخورد می کرد، تمایل داشت که آن را بخواند. به عنوان مثال در مورد قسمت های مختلف تلفن همراه، کتکاکو بود و دوست داشت، نام آن ها را بخواند و بداند که هر کدام مربوط به چه ویژگی ای است.

بند دوم: مصاحبه

- والدین: از اینکه می بینیم محمد می تواند کلمه ها را بخواند خیلی خوشحالیم.
- والدین: از وقتی محمد می تواند بخواند، بیشتر به تکالیفش اهمیت می دهد و کمتر بازیگوشی می کند.
- معلم: انگار محمد به درس علاقمند شده و مانند گذشت به اجبار آن را انجام نمی دهد.
- معلم: وقتی می تواند بخواند، متوجه افزایش اعتماد به نفس او می شوم.
- مدیر: با پیشرفت محمد در خواندن، شاهد بهبود او در درس های دیگری مانند ریاضی، علوم و ... هستیم.
- مدیر: والدین به خاطر پیشرفت محمد، دیگر او را تنبیه بدنی نمی کنند.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

معلمی، آموزش و یادگیری، کاری بسیار مهم و با ارزش و در عین حال پیچیده است. معلم باید توانایی به کار گرفتن مهارت، دانش و نتایج تحقیقات روانشناسی را در تدریس خود داشته باشد تا بتواند به بهترین شکل ممکن به آموزش دانش آموزان و یادگیری آنها بپردازد. معلم باید بداند که با استفاده از چه راهکارهایی در فرایند یادگیری و آموزش می تواند آموزش بهتری داشته باشد. معلم، مهم ترین عامل نظام آموزشی است و نقش مهمی در تربیت و هدایت دانش آموزان و حل کردن مسائل و مشکلات

دانش آموزان دارد و روش هایی مانند اقدام پژوهی و درس پژوهی، دو راه حل مفید و موثر در کار معلم است.

در این پژوهش کوشیدیم که مشکل خواندن محمد را با رویه علمی و با روش اقدام پژوهی بهبود ببخشیم. یافته های پژوهش حاضر نشان داد، که مشکل خواندن، شایع ترین مشکل در بین دانش آموزان اول ابتدایی و دبستان است که اگر به موقع به آن رسیدگی نشود، موجب ضعف و عقب ماندگی دانش آموز در درس های دیگر نیز می شود و علاوه بر آن، این مشکل اثراش را در بزرگسالی فرد نیز نشان می دهد. در این اقدام پژوهی با توجه به ویژگی های فردی دانش آموز، تمرین های مختلفی برای رفع مشکل خواندن آورده شد. اما باید توجه داشت، از آنجایی علت و سبب شناسی مشکل خواندن در کودکان می تواند متفاوت باشد و از سوی دیگر با توجه به هوش و تفاوت های فردی و محیط آموزشی هر کودک، نمی توان از یک رویکرد یا تمرینات مشابه برای رفع مشکل خواندن همه ی کودکان استفاده کرد. بنابراین والدین، معلمان و درمانگران دانش آموز، باید با استفاده از رویکردهای مختلف آموزشی و شیوه های متفاوت و متناسب با هر فرد، برای رفع این مشکل اقدام کنند.

تقدیر و تشکر

اینجانب نرگس آقائی، با عنایت به عبارت زیبایی: «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق (هر کس که شکر مخلوق را به جا نیاورد، شکر خالق را به جا نیاورده است)» برخورد واجب می دانم که بدین وسیله از استاد گرانقدرم، جناب آقای دکتر سید محمدرضا مصطفایی و همچنین استاد محترم کارورزی در دوره دانشگاه، جناب آقای دکتر یاور محمدی و استاد و معلم ارجمندم، سرکار خانم مرادی خواه و همکاران بزرگوار، خانم زینب جمشیدی و زینب آقائی، نهایت تشکر و قدردانی را داشته باشم که با راهنمایی های بی دریغشان من را در پیمودن این مسیر و تکمیل پروژه ام یاری کردند. با آروزی توفیقات روزافزون برای ایشان.

منابع و مأخذ

- ۱) شکوهی یکتا، محسن؛ پرند، اکرم. (۱۳۹۹). ناتوانی های یادگیری
- ۲) صادقی، داریوش. (۱۳۹۶). درمان اختلال خواندن با بازی (۱) و (۲). کتاب نیستان
- ۳) زین العابدینی، زهره. (۱۳۹۸). چگونه توانستم مشکل خواندن دانش آموزم را بر طرف کنم و مهارت خواندن را در وی تقویت کنم؟. هفتمین همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران
- ۴) چنانی، احمد؛ قائمی صدر، رسول؛ عابدی، مهدی؛ اسماعیل وندی، ایمان؛ شیرزادی، الهام. (۱۳۹۶). اختلال خواندن در دانش آموزان ابتدایی و درمان آن. پنجمین همایش علمی- پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران
- ۵) رحیمیان بوگر، اسحق؛ صادقی، احمد. (). شیوع اختلا خواندن در دانش آموزان دبستانی
- ۶) امیدی، آمنه؛ مهدی عابدی. (). بررسی اختلا خواندن در دانش آموزان. دانشگاه فرهنگیان امام رضا اندیشک

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی کرمانشاه

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش

دانشگاه فرهنگیان

موسسه علمی و حقوقی قانون یار
برگزار می کند

پنجمین همایش علمی - پژوهشی

مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

ارگان ها و سازمان های حامی معنوی برگزاری همایش (در استان کرمانشاه)
دانشگاه فرهنگیان - سازمان ارشاد اسلامی - آموزش و پرورش - بنیاد شهید، سازمان شهرداری و ...

www.Olomensani.ir **www.Ghanonyar.ir**

محورهای پذیرش مقالات

تمام گرایش های رشته فقه، حقوق و علوم قضایی ■ علوم تربیتی، تکنولوژی آموزشی و آموزش و پرورش ■
روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم دینی و مذهبی ■ علوم اقتصادی، بانکی و تمام گرایش های مدیریت ■

مکان و زمان برگزاری همایش کرمانشاه - ۱۴۰۱/۱۲/۱۱	دبیر علمی و مسئول همایش دکتر بهنام اسدی	مدیر اجرایی همایش دکتر شهلا رضایی
---	---	---

ایمیل رسمی همایش جهت دریافت مقالات پژوهشگران
ارسال مقاله از طریق واتس آپ، ایتا، سروش، تلگرام، روبیکا به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

دبیرخانه مرکزی موسسه قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، موسسه قانون یار ۵۲۶ - ۰۲۱۶۹۷۹۵۱۹
(در صورت طرح سوال درخصوص ارسال مقاله یا جذب در هیات علمی همایش یا خاتم دکتر قبادی تماس بگیرید ۰۹۱۶۷۴۸۶۲۵)

CiteFactor
Academic Scientific Journals

MENDELEY
Academia.edu
California San Francisco

PBIN.com
Sponsored And Indexed

جهاد
دانشگاه

DRJI
Directory of Research Journals Indexing

CONF PAPER

CIVILICA
We Respect the Science